

<https://doi.org/10.31891/PT-2023-4-26>

УДК 159.922

Валентина АФАНАСЕНКО

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-9219-7087>

e-mail: valentinaafanasenko9@gmail.com

Таїсія КОМАР

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0001-8957-0971>

e-mail: komartayisiya@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ФУНДАМЕНТАЛЬНОСТІ ПРИНЦИПУ ЦІЛІСНОСТІ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

У статті висвітлені міркування щодо визначальності орієнтації сучасної системи фахової підготовки фахівців соціономічного профілю на розвиток особистості як цілісної духовно-моральної сутності, зважаючи на значущість, вагомість і складність вирішення професійних завдань, пов'язаних із міжособистісною взаємодією, психологічною практикою, реабілітаційним супроводом.

Висвітлений аналіз досвіду різних систем пізнання, зокрема, філософської антропології щодо проблеми культурно-історичного шляху розвитку уявлень про цілісну природу людини. Відзначено, що з точки зору холізму сукупність предметів, що утворюють цілісність, виявляє нову якість, яка відсутня у складових, які її утворюють. Зв'язки між елементами такої сукупності мають закономірний характер і визначають місце в ній кожної частини. Ціле надає своїм частинам нових властивостей. Зазначено, що у наш час холізм отримав нову, більш глибоку розробку в загальній теорії систем.

Ключові слова: освіта, особистість, самореалізація, цілісність, динамічна цілісність, розвиток, трансформація, фахівець, фахове становлення, соціономічний профіль, трансформація, саморозвиток.

Valentyna AFANASENKO, Taisiia KOMAR

Khmelnytskyi National University

THEORETICAL SUBSTANTIATION OF THE INTEGRITY PRINCIPLE IN THE PROFESSIONAL TRAINING SYSTEM FOR SOCIONOMIC SPECIALISTS

The article highlights the considerations regarding the determinacy of the orientation of the modern system of professional training of socioeconomic specialists on the development of personality as an integral spiritual and moral entity, considering the importance, significance and complexity of solving professional tasks related to interpersonal interaction, psychological practice, rehabilitation support.

The modern educational process of training specialists in socioeconomic sphere is characterised by a focus on the rational acquisition of knowledge for the purpose of further implementation in professional activities. The current situation of Ukrainians is defined by treacherous aggression and a brutal war, cultural splits, the nation's desire to overcome post-Soviet spiritual degradation, blind idolatry, copying models of other cultures, lifestyles, and

behaviours. That is why preserving the authentic integrity of a person through the development of the mind and heart, thinking and feelings, and the acquisition of fundamental knowledge for creative professional self-realisation is essential for professional education.

The integrity ontogeny of a socioeconomic specialist's personality is considered as a set of quantitative and qualitative transformations that occur in the process of professional development and implementation. A specific form of embodiment of the dynamic integrity of a specialist's personality is the formation of a life strategy, which inherently manifests itself as a process of transition from the objectively possible to the objectively real, from the potential to the actual. The development of personality integrity in the process of professional development is based on the connection of its qualitatively different, changing states, and determining the productive direction of this process is the primary task of professional education.

Keywords: education, personality, self-realisation, integrity, dynamic integrity, development, transformation, specialist, professional development, socioeconomic sphere, transformation, self-development

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Загострення антагонізму між розщепленими складовими початково єдиного світу знаходить вияв у війнах, збройних конфліктах, терористичних актах, кризових суспільних та економічних явищах, що когерентно внутрішній неузгодженості та розщепленості особистості. Хроніка українського сьогодення перенасичена стресами, болем, стражданнями, що ускладнює становище людини і спільноти. Системний характер конструктивного виходу із нинішньої ситуації передбачає увагу до відновлення та збереження цілісної, емоційно стабільної і психічно здорової особистості.

Аналіз досліджень та публікацій

У роботах зарубіжних учених (Д. Бодді, Р. Пейтон, Р. Л. Дафт, М. Мескон, М. Альберт і Ф. Хедоурі, У. Дункан), наукових працях вітчизняних дослідників (Г. Бал, І. Зязюн, Л. Карамушка, Т. Шамова, П. Третьяков, С. Вершловський, А. Деркач, І. Проданов) висвітлюються окремі аспекти професійного становлення. Ракурсами досліджуваної проблеми постають змістовно висвітлені питання соціальної зрілості фахівців (І. Попович); загальні й організаційні аспекти професійної адаптації (Н. Пророк); вивчення компетентності фахівця соціономічного профілю (Н. Рабецька, В. Борисенко, В. Зарицька, В. Гладкова, Н. Маринець, Ю. Борець, В. Франчук). Слід зазначити, що професійна діяльність фахівців соціономічного профілю має свою специфіку: умови, перебіг професійної діяльності і кінцевий результат бувають непередбачуваними і зумовлюють явища емоційного вигорання, стан хронічної тривоги і невротизації тощо (Ж. Вірна). Тому вагомим внеском у розробку проблеми є дослідження ефективного прогнозування успішності професійної діяльності на основі як

удосконалення та підвищення ефективності праці, так і збереження й підтримки здоров'я професіонала (В. Гуляс, Г. Гура). Незаперечним є діапазон досліджуваних аспектів проблемного поля підготовки фахівців соціономічного профілю. При цьому, актуальним залишається дослідження фундаментальних засад освіти і професійного становлення соціономістів з врахуванням базових параметрів, особливостей, функції особистості, які ґрунтують професійно важливі якості та здатності. Саме тому сучасна система фахової підготовки фахівців соціономічного профілю має бути орієнтована на принципи розвитку особистості як цілісної духовно-моральної сутності, зважаючи на значущість, вагомість і складність вирішення професійних завдань, пов'язаних із міжособистісною взаємодією, психологічною практикою, реабілітаційним супроводом. Для вирішення цього спектру завдань доцільна науково-теоретична рефлексія досвіду різних систем пізнання, які стосуються проблеми культурно-історичного шляху розвитку уявлень про цілісну природу людини.

У багатьох сучасних напрямках наявні спроби осмислення людини на основі її цілісності, зокрема, концепції персоналізму (Ж. Лакруа, Е. Муньє), екзистенціалізму (М. Гайдеггер, Е. Левінас, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс), феноменології (Е. Гуссерль), психоаналізу (З. Фрейд, Е. Фромм, К. Юнг). Аналіз цілісної особистості через міжособистісну комунікацію представлений дослідженнями М. Бубера, Ю. Габермаса, В. Франкла, К. Ясперса.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні фундаментальності принципу цілісності в системі підготовки фахівців соціономічного профілю.

Виклад основного матеріалу

Галузю соціального світу, що представляє собою систему людських взаємин, у яких розвивається особистість, відбувається її професійне становлення і закладаються основи автентичної самореалізації є освіта. У функціональному сенсі освіта стає тією субстанцією, усередині якої людині надається можливість здійснити вибір не лише реалістичного і гуманного світогляду, але й самої себе в якості цілісної унікальної особистості з нескінченними творчими можливостями і здібностями. Саме тому сучасна система фахової підготовки фахівців соціономічного профілю має бути орієнтована на принципи розвитку особистості як цілісної духовно-моральної сутності, зважаючи на значущість, вагомість і складність вирішення професійних

завдань, пов'язаних із міжособистісною взаємодією, психологічною практикою, реабілітаційним супроводом. Для вирішення цього спектру завдань доцільна науково-теоретична рефлексія досвіду різних систем пізнання, які стосуються проблеми культурно-історичного шляху розвитку уявлень про цілісну природу людини.

Розробкою цілісного уявлення про людину займається філософська антропологія, розглядаючи людину у всьому різноманітті форм і способів її становлення та у єдності людини і світу. Дослідження у руслі філософської антропології актуальні уже тому, що проблемою наукових дисциплін у ХХ столітті виявилася відсутність цілісного погляду на людину. Стало очевидним, що теорія людини як особистості спрямовується по хибному шляху, коли обмежена описом людини як машини чи органічної системи матеріальних процесів. Міркування щодо сучасної наукової психології як науки, що характеризується «втечею у функції» [5, с. 423], бо людину «розкладають» на безліч функцій, процесів, диспозицій, станів, відносин, реакцій є об'єктивними. Як наслідок, це призводить психологію до втрати і спотворення свого предмета і, відповідно, до відсутності надійного прогнозу поведінки і конструктивного розвитку людини.

Осмилення людини як цілісної істоти споконвіку характерне філософії, яка розуміє людину в єдності модусів тіла, душі і духу. У східній філософській традиції склалася холистична модель людини, пов'язана з усім всесвітом. У античній філософії традиційним було космологічно-натуралістичне тлумачення людини. Розуміння людини древніми греками було «чисто натуралістичним, – стверджує Г. Сейфі, – що не визнавало ніякої двоїстості в людині і ніякого поділу між чуттєвими і духовними прагненнями. Все природне – нормальне і священне. І навіть грецька мова не мала специфічного терміну для позначення того, що ми називаємо гріхом» [10, с. 70-71].

Холізм (від грец. *Δλος* – цілий, весь) – в широкому сенсі позиція у філософії та науці із проблеми співвідношення частини та цілого, яка виходить із якісної своєрідності цілого стосовно його частин [1]. В онтології холізм розуміють через визнання того, що ціле завжди є чимсь більшим, ніж проста сума його частин. Відповідно його гносеологічний принцип говорить: пізнання цілого має передувати пізнанню його частин.

З точки зору холізму сукупність предметів, що утворюють цілісність, виявляє нову якість, яка відсутня у складових, які її утворюють. Зв'язки між елементами такої сукупності мають закономірний характер і визначають місце в ній кожної частини.

Нарешті, ціле надає своїм частинам нових властивостей. В наш час холізм отримав нову, більш глибоку розробку в загальній теорії систем.

В теоцентризмі людське буття розуміли як вторинне щодо Божественного. Юдейський філософ М. Маймонід стверджує, що Бог «є щось суще, відмінне від усіх тілесних сутностей світу, яке не є тілом, ні тілесною силою, і воно єдине, постійне і вічне; у нього немає причини і неможливо, щоб воно змінювалось» [9, с. 390]. Слід зазначити, що в усіх релігіях Одкровення на Світ, людини та їх співвідношення мають теоцентричний характер. Особливості теоцентричного підходу до дослідження людини як цілості в сучасному християнстві виявляється при аналізі трьох основних течій: католицизм, православ'я і протестантизм. Спільність поглядів їхніх представників визначається прийняттям змісту Священного писання – Біблії – як основи догматики і богослужіння. Однак, кожній із християнських течій властива своя конфесійна субкультура.

Згідно основоположних теоцентричних уявлень, в людській природі реалізований прихований від творіння задум Творця. Доступна людині міра самоосягнення зумовлена мірою її наближеності до Господа. Істинне та повне пізнання людиною самої себе як цілості передбачає її безпосередній зв'язок із Богом, аж до повного єднання із Ним, насамперед на основі віри. Теоцентрично зорієнтовані автори єдині у визнанні шляху до Бога через віру в Нього. Людина має здійснитися як цілісність, йдучи шляхом індивідуального богоуподібнення через «постійне і вічне становлення», як зазначає Ібн Арабі [2, с. 92]. У понятті єдиної особистості людство отримало основу для етики. «Бог створив людину так, щоб вона образ Божий здійснила у своїй подобі. Людина сама собі задана для того, щоб творчим зусиллям здійснювати свій споконвічний образ» [2, с. 637]. Межа ж досконалості людини, як вказує М. Маймонід, полягає в тому, щоб уподібнити власні дії Його діянням [9, с. 279]. Відповідно, людині надано все, щоб здійснити себе у своїй істинній цілісності. Створена за взірцевим образом, людина уже з самого початку містить у собі потенційне, здійснене. Реалізуючи свободу в творенні себе, людина, тим самим, виступає співтворцем Верховного Творця.

Дуальність виникла не випадково. Адже людина, на думку Немесія Емесського, була створена саме для того, щоб пов'язувати воедино буття умоосяжне із буттям видимим [8, с. 22-23]. Тіло людини матеріально-предметне. Як і будь-яка інша річ матеріального освіту, яка спочатку належить природі, воно характеризується просторово-часовою визначеністю. Для тіла – носія життя – характерна спрямованість до збереження власної цілісності, просторово-часової

визначеності за допомогою взаємодії із зовнішнім оточенням і саморегуляції у процесі адаптації. Особливе призначення людини в світі у жодному разі не зводиться до її тілесних проявів, воно лише реалізується через них, опосередковується ними. Душа є частиною цілісної людської істоти, що забезпечує можливість «зустрічі» двох інших її частин. Ібн Сіна веде мову про те, що душа «є перше завершення природного тіла, наділеного органами, здатними здійснювати життєві дії» [3, с. 391]. Розглядаючи стосунки душі і тіла, видатний ісламський філософ стверджує, що вони полягають в тому, що душа керує тілом таким чином, що вона усвідомлює це тіло, а тіло відчуває її дії. Душа може трактуватися як інтимне духовне буття людини, що складає її особистісну визначеність, що відкриває людині можливість долучення до об'єктивного духу, як сукупність здібностей, що дозволяють людині стати людиною і усвідомити здійснення свого людського єства.

Для сучасного рівня масової свідомості людей доступне розуміння того, що тіло і душа безальтернативно необхідні для здійснення людської цілісності. Справжня духовність, на думку автора, не дається людині як щось загальнообов'язкове і безумовно властиве. Можливість залучення до духовного життя – атрибут людського єства, реалізація цієї можливості передбачає зусилля самої людини. Спочатку ці зусилля виражаються у праці душі, яка, по мірі її одухотворення, поступово наповнюється і спрямовується духовними пошуками. Людина ж, втім, здатна як до наполегливості зусиль, так і до майже повного їх уникнення. Саме духовне в людській істоті є рушійною силою процесу відновлення її справді людської цілісності. Міра цілісності людської істоти є мірою персоніфікації в ній Божественного. Піднімаючись до Нього, людина здійснює себе як цілісність.

Розвиток цілісності особистості у процесі фахового становлення ґрунтований на зв'язку її якісно різних, змінюваних станів, а визначення продуктивної спрямованості цього процесу є першочерговим завданням професійної освіти. Будь-яка цілісність виявляється принципово незавершеною через властиву їй внутрішню суперечливість, оскільки у її структурі поєднуються стійкість і мінливість. Цілісність може перейти із одного стану в інший, перетворитися в іншу, якісно відмінну від неї цілісність або ж зовсім припинити своє існування. Властивості цілісності можуть трактуватися як щось процесуальне, тобто те, що виникає в процесі її становлення, опосередкованим чином. Крім того, слід відзначити і можливість їх просторової опосередкованості. Але якими б ці властивості не були, вони не тотожні властивостям частин, що складають цю цілісність.

Причому, при системному баченні цілісності виявляється принципова неможливість звести властивості системи до простої суми властивостей складових її елементів [4, 6].

Послідовна реалізація натуроцентричного підходу в розвідках (особливо матеріалістично орієнтованих), в яких розкриваються різні аспекти проблеми людини, зумовлює селективне бачення людської природності як включеності в тілесно-матеріальний світ, у світ тотожного собі самодостатнього буття. Залежність організму від зовнішнього середовища безперечна, однак її не варто як переоцінювати, так і недооцінювати. Організм завжди зберігає свою цілісність, зокрема, відносну незалежність від зовнішнього середовища, що знаходить своє вираження ... в явищі гомеостазису – здатності організму за допомогою особливого роду реакцій підтримувати постійну температуру тіла, постійний кров'яний тиск, певну кількість кисню, вуглекислого газу та інших речовин в крові і т. п.

У цьому зв'язку зазначимо, що як жива цілісна система, особистість знаходиться у стані динамічної рівноваги із навколишнім середовищем. При цьому, збереження відносної сталості структурних та функціональних особливостей можливе лише при безперервній зміні його складових. Таким чином, організм є цілісністю, стійке існування якої забезпечується гомеостатичними механізмами, що мають адаптативний характер, тобто, саморегуляцією. Постійно піддаючись впливам зовнішнього середовища, організм цілісно реагує на їх динаміку. Реалізація адаптаційного потенціалу організму здійснюється за допомогою налаштування інтенсивності і характеру функціонування його частин, спеціалізованих систем органів на інтенсивність і характер зовнішніх впливів.

Сама людина є чисто фізична, тобто природна істота, і вона залишається такою, навіть набуваючи соціальності і духовності. Цілісна людина, принаймні, якоюсь своєю істотною частиною, цілком пов'язана із природою і внаслідок цього у всьому підвладна її законам. Згідно із настановами натуроцентризму, соціальність людини є одним із своєрідних проявів її природності. Узагальнюючи все представлене вище, слід зазначити, що натуроцентричний варіант світобачення передбачає трактування всього людського (в тому числі, і в першу чергу, – людської цілісності) як визначеного природою людини. В рамках натуроцентричного підходу цілісність людини явно або неявно визнається передзаданою цілісністю її тілесної організації, цілісністю процесу становлення її організму в онтогенезі.

Пряме або побічне визнання визначальної для людини ролі комплексу суспільних взаємозалежностей і соціальної детермінації

будь-яких проявів людини представлено у соціоцентричній орієнтації. Найбільш виразно сутність підходу представлена у марксизмі. Марксистський варіант соціоцентричного розуміння людини, її цілісності здійснювався в дусі абсолютного пріоритету суспільства стосовно людини [12]. Людина як об'єкт пізнання виявляється в цьому випадку певною конкретно-історичною цілісністю, яка нерозривно пов'язана із суспільством, що синтезує в собі все різноманіття її можливостей і стосунків. Соціоцентричне світобачення, особливо в його марксистському варіанті, передбачає віру у можливість абсолютно справедливих відносин між людьми, в неминучість їх здійснення, якщо не в сьогоденні, то в майбутньому, в реальність перспективи вичерпної актуалізації власного людського потенціалу кожного з членів суспільства. Фундаментальним положенням є визнання сутності людини як сукупності всіх суспільних відносин.

Згідно із соціоцентричними уявленнями, інтегрована в суспільство людина, насамперед, є творцем і творінням суспільства та його історії. Життєвий процес людської істоти є процес суспільний. Народжуючись в суспільстві, розвиваючись із його допомогою, людина виявляється залежною від нього, і саме це, багато в чому, визначає реалії її існування. Людина ж протистоїть цим реаліям як творець нових форм соціального буття, знаходячи сенс свого існування в спілкуванні із людьми, в реалізації своєї суспільної цінності та значущості. Причому, її соціальність найбільш яскраво виявляється саме «у творчості оригінальних і неповторних форм людського життя, а не в простому відтворенні вихідних умов свого існування. Сенс життя людини – у тому її життєвому втіленні, в якому отримують максимальний розвиток найбільш цінні та сильні її задатки і здібності, від цього багато в чому залежить і її громадська значущість»

Міжлюдські стосунки можуть бути кваліфіковані як суспільні, коли вони не просто пов'язані із певною спільною діяльністю людей безвідносно до її форми. Власне суспільними вони виявляються тоді і тільки тоді, коли знаходять концентрований вираз в особливій, взаємозалежній і взаємообумовленій формі діяльності – праці. Соціальна сутність цілісної людини розкривається, в її безпосередній залученості до трудової діяльності.

Становлення людини як цілісності і її соціальне здійснення фактично тотожні; у контексті соціоцентричного світобачення це положення є аксіоматичним. Відповідно, основу соціальності людини, а значить – і її цілісність, складають: її здатність об'єктивувати свою діяльність, відокремити від самої себе результати своєї діяльності і зробити їх надбанням інших людей; здатність опанувати

накопиченим досвідом. Тому суспільство, головним чином в особі своїх спеціалізованих освітніх інститутів, формує людину (принаймні, прагне формувати), властивості, які більш-менш точно відповідають вимогам завершеної та прогнозованої соціальної ситуації.

Здійснюючи себе у сфері освіти, переживаючи при цьому різноманітні труднощі і трансформуючись завдяки їх подоланню, людина набуває соціального статусу та особистісної зрілості. Під особистістю мається на увазі індивідуальне втілення людської сутності, що представляє собою результат становлення людини в конкретно-соціальних умовах. Іншими словами, людська цілісність і цілісність особистості є одне і те ж, принаймні, саме таке бачення їх співвідношення з необхідністю формується при розгляді людини з соціоцентричної позиції. Дослідники підкреслюють, що важливою ознакою соціоцентричного підходу є не тільки і не стільки однозначне, механічне ототожнення людини з особистістю. Тут має місце використання відповідного терміну для позначення оціночної категорії; фактично особистість виступає як персоніфікація «добра».

Особистість (а точніше – цілісна, справжня особистість) постає перед носіями соціоцентричного світовідношення як найбільш повна репрезентація їх уявлень про добро у випадку відповідності індивіда вимогам соціуму. Як результат, цим терміном «особистість» позначається людина – носій добра як гідного в соціоцентричному розумінні. Тобто особистість виключно через цілісність виявляє гідність називатися людиною, бо відповідає вимогам суспільної ідеології.

Конкретною ж передумовою виникнення соціальності на основі природності і неодмінною умовою її становлення як специфічно людського явища виступає сукупна та індивідуальна діяльність людей. Соціальна перетворюваність – важлива характеристика всіх без виключення природних, матеріально-речових, тілесних складових людської цілісності. Корінна відмінність людського індивіда від усіх інших явищ природи полягає в тому, що він привласнює і розвиває свій багатогранний зміст тільки як цілісна людина. Більше того, він є тим єдиним створінням, яке в органічній цілісності ніби поєднує в собі всі основні форми буття. Причому, саме культура виступає посередником між людиною і доступними їй, формами буття. Таким чином, культура визнана у соціоцентризмі важливим фактором набуття людською істотою своєї цілісності. Становлення людської цілісності здійснюється в єдності її природної і соціальної сторін, що виявляють собою певну внутрішню і сутнісну єдність, тобто в розвитку та формуванні організму і особистості. В рамках соціоцентризму всі уявлення про різноманітні

явища внутрішнього світу людини прийнято узагальнювати поняттям психіки.

На основі того, що людина, з одного боку, виявляє себе в цілісному світі як жива істота, а з іншого – як істота соціальна, визнано, що їй, як цілісності, властиві два начала – природне (або, біологічне) і соціальне, суспільне. Якщо ж врахувати, що специфіка існування людини зумовлена насамперед законами суспільного розвитку, що природне в її естві підпорядковане і перетворене соціальним, знято ним, то людську цілісність слід визнати соціальною. Тому з точки зору соціоцентричного підходу людина може розглядатися як цілісність за походженням своїм природна, а по суті – соціальна.

Культ соціальності людини обтяжений пригніченням її ідентичності, самотності, справжності. Доречно згадати ідеї природовідповідності, які не втрачають актуальності, зокрема, висловлені Ж.-Ж. Руссо стосовно того, що природна людина є всім для себе, вона – нумерологічна одиниця, абсолютна цілісність, яка не має відношення ні до чого, окрім як до себе самої і собі подібних. На основі цієї цілісності в природі людина є особистістю, має свободу, а в культурі людина потрапляє в залежність від інших людей через свою спеціалізацію і тому перестає бути особистістю. У природі у людини немає суддів, вона не залежить ні від чужої думки. У культурі ж людина залежить від мас і громадської думки.

Цілісність є особливим утворенням, яке має властивості суб'єктності, нескінченності і субстанціональності. Цілісність не властива всім речам дійсності, а лише тим, які здатні визначити свою «самість». Формами існування цілісності є природа (буття), суспільство, людина. Цілісність людини визначена єдністю об'єктивної, суб'єктивної та трансцендентальної реальності. Розглядаючи форми прояву основних функцій людини на означених рівнях буття, ми можемо виявити всю повноту змісту людини, визначити міру самої людини. Тільки при такому розумінні цілісності людини, вона здатна стати суб'єктом свого власного розвитку, процесу життєтворчості.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, цілісність являє собою динамічний результат становлення. Важливим чинником становлення індивідуальної цілісності людини на всіх стадіях життя є освіта. Вона спроможна забезпечити унікальне самовдосконалення, на основі здатності до саморозвитку внутрішнього цілісного світу. Людина існує настільки, наскільки здійснює себе, і це здійснення виявляється у творенні, яке, по

суті, і є саме життя людини. Освіта існує для людини і впливає на неї допоки існує сама людина. Освіта стає станом людського духу, перманентно перебуваючи в навколишньому просторі. За визначенням М. Шелера, освітній процес є цілим світом, який заповнює все людське існування. «...Цьому освіченому буттю суб'єкта відповідає завжди один світ, – «мікрокосм» – сама по собі цілісність, яка в кожній своїй частині і в кожному елементі з тим або іншим ступенем повноти немов об'єктивний відблиск дозволяє викарбуваній, живій формі кожної конкретної особистості висвітлитися з предметної сторони. Даний «мікрокосм» – не одна якась область світу у вигляді предметного знання, освіти людини або у вигляді опору його трудовим зусиллям, дії, але саме цілісність світу» [5, с. 438]. Результат освітньої діяльності, на думку автора, це «мікрокосм», який відповідає буттю людини. Цей «мікрокосм» єдиний, він є цілісністю, в кожному елементі якої, з тим або іншим ступенем повноти, фіксується жива форма кожної конкретної особистості. Він – не певна частина світу у вигляді якогось предметного знання, а саме цілісність, у якій об'єднані різні ідеї, сутності та цінності, що існували раніше в розчленованому вигляді. У ході освітнього процесу вони об'єднуються в абсолютній реальній універсальній цілісності людини. «Бажання бути мікрокосмом» є екзистенціальною потребою індивідуального особистісного входження індивіда в світ культури. Тому освіта в цьому сенсі є цілісним глибоким процесом, що трансформує людину. Цілісність є однією з найважливіших якостей особистості; вона зберігається при всіх змінах якісного характеру. При цьому набуття цілісності завжди пов'язане з глибокими якісними перетвореннями. Онтогенез цілісності особистості фахівця соціономічного профілю ми розглядаємо як сукупність кількісних і якісних трансформацій, що відбуваються у процесі професійного розвитку і реалізації. Конкретними формами втілення динамічної цілісності особистості фахівця є становлення стратегії життєдіяльності, що за своєю суттю виявляється як процес переходу об'єктивно можливого в об'єктивно дійсне, потенційного – в актуальне.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., доп. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. К. ; Ірпінь : Перун, 2009. 1376 с.
2. Ібн Арабі. Геми мудрості, пров. А. В. Смирнова. Філософські аспекти суфізму. К. : Культура, 1987. 190 с.
3. Ібн Сіна (Авіценна). Книга про душу. Вибрані філософські твори. Львів : Просвіта, 1980. 554 с.

4. Комар Т. В. Становлення професійної зрілості фахівця соціономічного профілю. Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. 290 с.
5. Коновальчук В. І. Розвиток творчого потенціалу особистості у просторі освіти : дис. ... д-ра філос. наук : 09.00.10 «Філософія освіти». Інститут вищої освіти НАПН України. Київ, 2017. 473 с.
6. Коновальчук В. І. Творча особистість у просторі освіти : монографія. Умань : ФОП Жовтий О. О., 2016. 356 с.
7. Коновальчук В. І. Сутність поняття «цілісність особистості» у системі філософського знання. *Науковий вісник. Серія «Філософія»*. Вип. 45 (частина I). Харків : ХНПУ, 2015. С. 154-168.
8. Немесій Емеський. Про природу людини. Д. : Навчально-інформаційний екуменічний центр ап. Павла, 1996. 204 с.
9. Маймонід М. (Моше Бен Маймон). Путівник тих, хто вагається. Єрусалим : Маханаїм; Мости культури, 2000. 566 с.
10. Сейфі Г. Людина у релігійно-філософському вимірі. Схід-Захід : діалог культур (Досвід компаративістського аналізу). Бібліотека журналу «Здоровий глузд». В., 2000. С. 70-71.
11. Скотна Н. Особа в розколотій цивілізації: освіта, світогляд, дії. Л. : Українські технології, 2005. 384 с.
12. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
13. Jourard S. M. Healthy personality and self-disclosure. *Mental hygiene*. New York, 1959. V. 43. P. 499-507.

References

1. Velykyi tlumachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy (z dod., dop. ta CD) / [uklad. i holov. red. V. T. Busel]. K. ; Irpin : Perun, 2009. 1376 s.
2. Ibn Arabi. Hemy mudrosti, prov. A. V. Smytova. *Filosofski aspekty sufizmu*. K. : Kultura, 1987. 190 s.
3. Ibn Sina (Avitsenna). *Knyha pro dushu. Vybrani filosofski tvory*. Lviv : Prosvita, 1980. 554 s.
4. Komar T. V. Stanovlennia profesiinoi zrilosti fakhivtsia sotsionomichnoho profilii. Vinnytsia : TOV firma «Planer», 2016. 290 s.
5. Konovalchuk V. I. Rozvytok tvorchoho potentsialu osobystosti u prostori osvity : dys. ... d-ra filoz. nauk : 09.00.10 «Filosofia osvity». Instytut vyshchoi osvity NAPN Ukrainy. Kyiv, 2017. 473 s.
6. Konovalchuk V. I. Tvorchia osobystist u prostori osvity : monohrafiia. Uman : FOP Zhovtyi O. O., 2016. 356 s.
7. Konovalchuk V. I. Sutnist poniattia «tsilisnist osobystosti» u systemi filosofskoho znannia. *Naukovyi visnyk. Serii «Filosofii»*. Vyp. 45 (chastyna I). Kharkiv : KhNPU, 2015. S. 154-168.
8. Nemesii Emeskyi. Pro pryrodu liudyny. D. : Navchalno-informatsiinyi ekumenichnyi tsentr ap. Pavla, 1996. 204 s.

9. Maimonid M. (Moshe Ben Maimon). Putivnyk tykh, khto vahaietsia. Yerusalym : Makhanaim; Mosty kultury, 2000. 566 s.
10. Seifi H. Liudyna u relihiino-filosofskomu vymiri. Skhid-Zakhid : dialoh kultur (Dosvid komparatyvistykoho analizu). Biblioteka zhurnalu «Zdorovy hluzd». V., 2000. S. 70-71.
11. Skotna N. Osoba v rozkolotii tsyvilizatsii: osvita, svitohliad, dii. L. : Ukrainski tekhnolohii, 2005. 384 s.
12. Filofskyi entsyklopedychnyi slovnyk / NAN Ukrainy, In-t filosofii im. H. S. Skovorody ; holov. red. V. I. Shynkaruk. Kyiv : Abrys, 2002. 742 s.
13. Jourard S. M. Healthy personality and self-disclosure. Mental hygiene. New York, 1959. V. 43. P. 499-507.